

NEXUS LINGUARUM

KÖSZÖNTŐ KÖTET A 80 ÉVES
NYOMÁRKAY ISTVÁN AKADÉMIKUS
TISZTELETÉRE

Szerkesztette
Lukács István

ELTE BTK
SZLÁV ÉS BALTI FILOLÓGIAI INTÉZET
SZLÁV FILOLÓGIAI TANSZÉK
BUDAPEST, 2017

SZAKMAI LEKTOROK
Bańczerowski Janusz
Jászay László

MŰSZAKI SZERKESZTŐ ÉS TÖRDELŐ
Janiec-Nyitrai Agnieszka

© szerzők
© ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék

Kiadja az ELTE BTK Szláv Filológiai Tanszék
Felelős kiadó a Szláv Filológiai Tanszék vezetője
Sorozatszerkesztő: Lukács István
A borítót tervezte: Sellyei Tamás Ottó
Nyomdai kivitelezés: Robinco Kft.
ISSN 1789-3976
ISBN 978-963-284-859-4

TARTALOM

Bañcerowski Janusz	
Nyomárkay István akadémikus nyolcvan éves.....	9
Bajzek Lukač Marija	
Slovenska zemljepisna lastna imena na Gornjem	
Seniku in v Porabju.....	15
Bañcerowski Janusz	
Néhány gondolat a nyelvhasználat alapegységéről...	25
Császári Éva	
A szlovák szótárirodalom legújabb mérföldköve.	
Az első szlovák etimológiai szótár.....	43
Дудащ Мария	
Гневът в унгарската и българската фразеология...	51
Dudás Előd	
Kaj-horvát anyag Maks Pleteršnik szlovén-német	
szótárában.....	61
Dziewońska-Kiss Dorota	
Człowiek człowiekowi wilkiem – obraz wilka w języku	
polskim (w świetle związków frazeologicznych	
i przysłów).....	71
Федосов Олег	
Как достигъ <i>совершенство</i> ?.....	81
Gyivicsán (Divičanová) Anna	
Rozmýšľanie o slovenskom národnom hnutí,	
o jazyku, o kultúre	
(Štefan Leška, Karol Straka, Ľudovít Haan).....	93
Gyöngyösi Mária	
A „törpe” Alekszandr Blok mitopoétikájában	
(Alakváltozatok és forrásaik).....	101
Imrichová Mária	
Slovenská právnická terminológia	
a problematika polysémie termínov.....	115
Jakovljević Dragan	
Književnost, novi mediji i postčitalačka generacija...	125

Janiec-Nyitrai Agnieszka	
Narošle postpamięci. Na marginesie węgierskiej trylogii Krzysztofa Vargi <i>Gulasz z turula, Czardasz z mangalicą i Langosz w jurcie</i>	135
Janurik Szabolcs	
Angol mintára keletkezett tükörszavak a magyarban és az oroszban.....	147
Ясаи Ласло	
Средства грамматики и картина мира в русском языке.....	161
Kiss Szemán Róbert	
A katolikus irodalom mint újkori kulturális képződmény sajátosságai.....	173
Kroó Katalin	
Az irodalmi szövegben rejlő <i>megszólítás</i> szemiotikai alakzatáról.....	183
Лявинец-Угрин Марианна	
Современная лексикография русинского языка..	195
Лебович Виктория	
К вопросу литературной ономастики у И. Нечуя-Левицкого.....	207
Lukács István	
A horvát <i>Sibila</i>	219
Menyhárt Krisztina	
„Zöldségeket beszél”. A zöldségek a magyar és a bolgár közmondásokban.....	231
Михайлов Камен	
Via Danubius.....	243
Milosevits Péter	
Jovan Dučić versei Babits Mihály fordításában.....	255
Nagy István	
Íráspoétika, írásethosz. Marina Cvetajeváról.....	271
Палоши Ильдико	
Мультисубъектность как семантическая категория в русском языке.....	283

Pátrovics Péter	Aspektualität – Temporalität – Kasus – Referentialität und Wortstellung im Deutschen und in den slawischen Sprachen. Mutmaßliche Zusammenhänge.....	297
Pavičić Mladen	Ivan Prijatelj <i>A szlovének irodalma</i> című irodalomtörténeti áttekintéséről.....	307
Péter Mihály	Két költő a szerelem másodvirágzásától (Puskin és Tyutcssev).....	317
Ráduly Zsuzsanna	Eponimák a lengyel és a magyar egyházi terminológiában.....	323
Sárköziné Vandan Enhzaya	<i>Вдрузь Достоевского в монгольском переводе романа «Братья Карамазовы»</i>	335
Urkom Aleksander	Učenje stranog jezika u digitalnom dobu.....	343
Várnai Dorota	Renesans w Polsce i na Węgrzech.....	353
Vig István	Prebacivanje kodova u djelu „Az török áfium ellen való orvosság” (‘Lijek protiv turskoga opijuma’) Nikole Zrinskog.....	365
Zoltán András	Régi keleti szláv jövevényszavaink kérdéséhez.....	377
Zsilák Mária	A budai Egyetemi nyomda szlovák kiadványainak nyelvváltozatai az egységes modern irodalmi nyelv kialakulása tükrében.....	385

CZŁOWIEK CZŁOWIEKOWI WILKIEM
- OBRAZ WILKA W JĘZYKU POLSKIM
(W ŚWIETLE ZWIĄZKÓW
FRAZEologiczNYCH I PRZYSŁÓW)

Dziewońska-Kiss Dorota

Człowiek, będąc istotą najwyższego rzędu rejestruje w języku swoje opinie, wrażenia, doświadczenia umieszczając samego siebie w świecie przez niego lepiej uporządkowanym, podzielonym. Porównywanie czynności zwierząt z zachowaniem ludzi oraz przenoszenie cech zwierzęcych na człowieka w większości przypadków ma charakter pejoratywny. „Zdzisław Kempf (1985) zaobserwował, że nazwy części ciała i czynności zwierząt odnoszone do ludzi zawierają pejoratywne składniki znaczeniowe: łeb, pysk, morda, łapa, zdychać, żreć itd. Zjawisko to określił mianem „arystokratyzmu”, traktując je jako przejaw poczucia wyższości człowieka nad światem zwierząt” (TOKARSKI 2001: 367).

W zarejestrowanym w związkach frazeologicznych i przysłowiach obrazie świata wyraźnie odzwierciedlony jest antropocentryczny punkt widzenia oraz wartościowanie świata przez człowieka według własnego uznania. Człowiek wyklucza siebie ze świata przyrody, a tym samym ze świata zwierząt (tamże, s. 347). Stawia siebie w roli tego, kto jest lepszy i niezastąpiony wielokrotnie pozbawiając otaczającą rzeczywistość wartości pozytywnej.

„Przejawów antropocentryzmu jest tak dużo, że nie sposób ich wszystkich tutaj przedstawić [...]. Najłatwiej uchwytne przejaw stanowi wielość wyrazów i frazeologizmów odnoszących się do ludzi. Wśród nich na szczególną uwagę zasługują jednostki, które mają swoje odpowiedniki nazywające realia świata zwierzęcego” (PAJDZIŃSKA 2001: 35).

Frazeologia jest więc motywowana obserwacją świata i zjawisk w nim występujących. Zarejestrowany w związkach frazeologicznych, metaforach i wyrażeniach potocznych ob-

raz świata dalece odbiega od obrazu zapisanego w definicjach naukowych. Taksonomia naukowa nie uwzględnia wartościowania naiwnego obrazu świata, utrwalonego w danym języku przez jego nosicieli, nie obejmuje elementów wiedzy potocznej, które pozwalałyby na rekonstrukcję różnych fragmentów rzeczywistości, w naszym przypadku obrazu wilka w języku polskim.

„Wyrażenia frazeologiczne, do których zaliczamy również przysłowia, są swoistymi komunikatami językowymi, będącymi w użyciu społecznym od zamierzchłych czasów. [...] Analiza frazeologizmów pozwala zrekonstruować wiele aspektów językowego obrazu świata, rozumianego jako podmiotowa interpretacja rzeczywistości obiektywnej, czyli jej mentalny metaobraz” (BAŃCZEROWSKI 2013: 86).

W niniejszym artykule skoncentruję się na przykładach z komponentem wilk występujących w słownikach frazeologicznych oraz w zbiorach przysłów języka polskiego, pozostawiając poza obszarem moich zainteresowań analizę definicji nazwy tego zwierzęcia w opracowaniach encyklopedycznych.

Niezależnie od tego, że wilk i pies należą do jednej rodziny, co potwierdza również ich nazwa łacińska *canis lupus* (wilk), *canis familiaris* (pies), wilk jako duże, dzikie zwierzę drapieżne, zagrażające człowiekowi zostało wpisane do frazeologii w stosunkowo nieprzychylny sposób. Już sama nazwa wilk, „ten, który rozszarpuje”, nie konotuje praktycznie żadnych cech pozytywnych, tak jak na przykład nazwa pies, z którą kojarzona jest głównie wierność i oddanie człowiekowi oraz przyjaźń między człowiekiem a tym zwierzęciem. Wierność jako właściwie jedyna pozytywna cecha psa zarejestrowana została w wyrażeniach *Wierny jak pies* lub *parmiach Pies najlepszym przyjacielem człowieka; Pies najprzychylniejszy człowiekowi zwierz; Byś swemu psu i nogę uciął, przecie on za tobą pójdzie*. Uzupełnienie dodatniego wartościowania psa odzwierciedlają także takie przykłady jak: *Pies rany liże, człowiek człowieka gryzie; Pies poczciwszy od człowieka, nim ukąsi, pierwej szczeka*. Pojęciu wilk natomiast dodatni wydźwięk na-

daje jedna z najbardziej znanych legend o wykarmieniu przez wilczycę założycieli Rzymu Romulusa i Remusa lub inne mity i podania, w których wilk postrzegany był za zwierzę silne, mądre, opiekuńcze. Również w kulturach słowiańskich wilkowi przypisywane są cechy pozytywne, na przykład wilk „[...] wyjątkową pozycję zajmuje w wierzeniach i obrzędach serbskich. Funkcja strażnika granicy dzikiej przestrzeni sprawia, że jest wrogiem sił nieczystych, dlatego jego skóra, sierść, uszy, kły i pazury są mocnym apotropejonem przeciwko chorobom i wszelkiemu niebezpieczeństwu; sama nazwa Vuk stanowi imię ochronne, nadawane przez Słowian, szczególnie południowych, a zaklęcia i zamowy z jego udziałem stanowią motyw wielu bajek i czynności magicznych” (WYŻKIEWICZ-MAKSIMOW 2012: 208). W języku polskim wiara w niezwykłą moc wilka utrwalona została w przysłowiach *Bodaj ci każdą drogę wilki zastępowały* oraz *Bodaj go wilcy zjedli* mających charakter przekleństwa.

Wilki najczęściej jednak charakteryzowany jest jako zwierzę przebiegłe, okrutne, fałszywe, zdolne do wielu okrucieństw, fałszu i obżarstwa. „W starożytności szeroko rozpowszechniony w basenie M. Śródziemnego, był symbolem nienasyconej żarłoczności i żądzy mordy, postrachem pasterzy, i myśliwych; jego wycie, a bardziej jeszcze jego pojawienie się uważano za zły albo śmiertelny omen; ustawiczne wędrówki wilka łączyły go w wyobraźni ludowej z uciekinierami, banitami i z porzuconymi dziećmi” (KOPALIŃSKI 2003: 1429).

Jak już wcześniej wspomniałam leksem wilk w większości przypadków nacechowany jest negatywnie i bardzo często niesie w sobie silne zabarwienie ekspresywne. Dla zaakcentowania jego krwiożerczości i drapieżności w związkach frazeologicznych i przysłowiach często zestawiany jest z owcą, jagnięciem lub baranem, które to implikują słabość, pokorę, potulność, bezbronność, łagodność i głupotę.

„Owca [...] jest bezbronna i niewinna. Owca jest głupia i bezmyślna, a przy tym kieruje się instynktem stadnym. Największym zagrożeniem dla owcy jest wilk. [...] Baran jest głu-

pi i uparty” (RAK 2007: 96) – *Głupia ta owca, co wilkowi wierzy; Z barana wilka nie będzie; Trudno z wilka uczynić barana*. Natomiast „wilk to drapieżne, żarłoczne i ciągle głodne dzikie zwierzę. Wilk poluje na owce, ale zagraża również człowiekowi. Wrogiem wilka jest pies. Ludzie boją się wilka, dlatego nie wymieniają nawet jego nazwy” (tamże, s. 102) – *Nie żąda owca od wilka ratunku; Miłuje go jak wilk barana; Wilk gromi owce, orzeł gęsi łomie; Póki świat światem, wilk owcy nie będzie bratem, Nie wywołuj wilka z lasu, bo się zjawi*.

Obserwacja zachowań wilka, owcy, jagnięcia i barana oraz przeniesienie ich cech charakterystycznych na ludzi dają możliwość w sposób metaforyczny wyrażać opinie o zachowaniu, sposobie życia, cechach charakteru człowieka.

Przyjrzyjmy się kilku przykładom, w których z jednej strony relacje wilk → owca, wilk → baran konotują zagrożenie ze strony wilka i jednocześnie uwypuklają jego wrogie nastawienie do wybranych ofiar, z drugiej natomiast akcentują łagodność, pokorę, niewinność, słabość przeciwnika. Przykłady *Wpuścić wilka do owczarni; Zamknąć wilka w owczarni* motywowane są sytuacją, która dla jednej ze stron może się źle skończyć natomiast frazeologizm *I wilk syty i owca cała* określa sytuację korzystną dla obu stron. Zwrot *Postać wilka po owce* charakteryzuje człowieka, który jest w stanie skrzywdzić kogoś, zachować się w stosunku do innych osób bardzo nieprzyjaźnie. Podobne znaczenie mają przysłowia *Krążyć jak wilk koło owczarni; Wilk głodny krąży, gdzie owce czuje, czyli krążyć wokół kogoś, czegoś, obserwować w złych zamiarach*.

Wrogie nastawienie do drugiego człowieka rejestrują także przykłady *Miłuje go jak wilk barana; Miłują się jak wilk z baranem; Każdy wilk, kiedy może, biedną owcę tłocze, Baran wilkowi nie towarzysz*. W przykładach tych aktywizują się obrazy relacji międzyludzkich „[...] ludzie o przeciwstawnych cechach charakteru nie tylko nie mają szans na zgodne życie, lecz stanowią dla siebie zagrożenie” (WYŹKIEWICZ-MAKSIMOW 2012: 209).

W języku polskim przysłowiowy wilk jest głodny, a jak głodny to i niebezpieczny: *Głodny wilk jest najniebezpieczniej-*

szy. Często i chętnie używanym zwrotem jest więc porównanie *Głodny jak wilk* 'człowiek bardzo głodny'. W polskiej frazeologii utrwalił się także obraz wilka żarłocznego, złego i chytrego: *Popie oczy, wilcze gardło, co zobaczy to by żarło*; *Żarłoczny jak wilk* 'łakomy, zachłanny', *Jeść jak wilk* 'łapczywie, łakomie', *Wilk głodny krąży gdzie owce czuje*; *Zły jak wilk*; *Ktoś jest chytry jak wilk na owce* 'chciwy, skąpy'. Frazeologizm *Być na coś wilkiem* 'lubić coś pasjami, lubić coś bardzo' ma natomiast, w przeciwieństwie do prezentowanych wyżej przykładów, konotację neutralną, można nawet twierdzić, że dodatnią.

Leksem wilk konotuje także zakłamanie, przewrotność. Człowiek podstępny, o złym charakterze udający pokornego i dobrego to: *Wilk w baraniej skórze*; *Wilk w owczej skórze*; *Wilk w skórze jagnięcej*; *Z wierzchu owca, wewnątrz wilk*; *W owczej skórze działają, a wilczą postawę mają*. Wilk budzi nieufność: *Nie wierz wilkowi, choć zabity*, uważany jest za zwierzę fałszywe: *Wilk dotąd trzyma przymierze z barany, dokąd syt leży ich mięsem napchany*.

Wilk to zwierzę drapieżne i groźne. Samo jego spojrzenie oraz wyraz pyska napawa strachem: *Oczy błyszczą jak u wilka, wilkowi*; *Twarz się kurczy jak u wilka* 'groźnie'. Osobie nieszczerej, nieżyczliwej *Wilkiem z oczu patrzy*, a odnosić się do kogoś nieufnie, wrogo to *Patrzeć, popatrzeć, spoglądać wilkiem, jak wilk*.

Wilki wydają sygnały dźwiękowe zwane wyciem lub skowytem. Wycia boją się zarówno zwierzęta jak i ludzie. Ten wyjący, skowyczący głos zarejestrowany został w porównaniach *Wyć jak wilk*; *Skowyczeć jak ranny wilk* 'przeraźliwie, żałośnie płakać, krzyczeć'. Głos wilka motywuje zwrot *Wyją o nim wilcy w lesie* 'wszyscy o tym mówią'.

Wilk od zawsze wywoływał ogromny strach nie tylko wśród ludzi, ale i wśród zwierząt. Wierzono, iż rozumie on mowę ludzką (por. RAK 2007: 100), a samo wypowiedzianie słowa wilk może przywołać niebezpieczeństwo, stąd frazeologizmy *Nie wywołuj wilka z lasu* 'nie wywołuj niebezpieczeństwa', *O wilku mowa, a wilk tuż tuż*; *O wilku mowa, a wilk pode drzwiami*; *O wilku mowa, a wilk już wyje*. „Strach przed

wilkiem próbowano przewyciężyć żartem i ośmieszeniem: *Kiełby wilk nie srał, toby był za górą (...)*, a także przypisaniem mu głupoty: *(ktoś) zna się na (czymś) jak wilk na gwiazdach*" (tamże, s. 100).

Niebezpieczeństwo, jakie niesie ze sobą sama nazwa wilk swoje odbicie znajduje również w nazwach niektórych roślin, np.: *wilcze jagody, wilcze tyko, wilczy jar, wilczy mlecz*, gdzie *wilczy* konotuje groźny i niebezpieczny (trujący) dla człowieka. Nazwę *wilk* nosi dziki pęd na szlachetnym drzewie owocowym lub szkodliwa narośl na ciełe (por. RAK 2007: 97; BRÜCKNER 1970: 621; PAJDZIŃSKA 2001: 36).

W takich frazeologizmach jak na przykład: *wilczy bilet* 'negatywna opinia o kimś kogo wyrzucono z pracy, ze szkoły', *wilcze prawo* 'okrutne prawo skierowane ku słabszym, prawo silniejszego', *wilczy chód* 'cicho podkradający się', *wilcza pokora* 'pokora udawana', *wilcza pogoda* 'mglisto', *wilczy zmysł* 'podstępny', *wilcze szczęście* 'bezkarnie uchodzą komuś złe uczynki', *wilcze oczy*, ślepie 'oczy groźne, pełne złości, nienawiści', *wilczy apetyt* 'duży apetyt, wręcz 'niezdrowy' apetyt', człon *wilczy* jednoznacznie wnosi pejoratywne wartościowanie.

Zagrożenie, które konotuje nazwa wilk odzwierciedlają także przykłady *Iść jak wilkowi w gardziel* w znaczeniu narażać się na niebezpieczeństwo, niekiedy nawet świadomie oraz *Wilk w wodzie, wilk na ziemi wszędzie czyni szkody: jeden drzewa tnie, drugi ryby, trzeci trzody*.

W języku polskim z wilkiem kojarzone jest przeziębienie zwane *dostać wilka*, powstałe na skutek siedzenia na zimnej posadzce, podłodze, kamieniu, betonie (por. SKORUPKA 1977: 571, KOŁODZIEJCZYK 2010: 16).

Paremie: *Nie wywołuj wilka z lasu; Ciągnie wilka do lasu; Czymbys wilka nie karmił, zawsze na las spogląda; Dla wilka las, dla gołębia strzecha; Dobrze wilkowi w borze, a borsukowi w norze; Nie napędzaj wilka do lasu, trafi on sam wskazują na to, że wilk żyje na wolności, a miejscem jego zamieszkania jest głównie las, mniej znany ludziom, niekiedy wzbudzający w nich strach. Ograniczenie wilkowi wolności wiąże się z „dzikimi”*

reakcjami, stąd zwrot: *Targać się, jak wilk na łańcuchu* 'o kimś kto ceni sobie wolność, otwartą przestrzeń'.

W języku polskim *Wilkiem morskim* zwie się doświadczonego marynarza, a *Starym wilkiem stepowym* człowieka nie tylko doświadczonego, wolnego, ale i takiego, który ceni sobie przestrzeń życiową (por. MASŁOCHA 2002: 5).

Frazeologizmy i przysłowia z komponentem wilk zawierają przesady utrwalone w kulturze. Na ich podstawie można stwierdzić, że relacje wilka z człowiekiem nigdy nie były przyjazne, chociaż to wilk właśnie jest „praojcem” psa najwierniejszego przyjaciela człowieka. Być może przyjaźń między człowiekiem a psem motywowała powstanie związków frazeologicznych, w których wilk i pies są dla siebie odwiecznymi wrogami: *Gdzie wiele wilków, psów wiele trzeba; Kiedy idziesz do wilka na ucztę, weź psa ze sobą.*

Historie o napadających na ludzi wilkach lub niebezpieczeństwie spowodowanym przez wilki zamieszkujące lasy i bezkresne przestrzenie oraz ataki watah wilków na stada owiec i strach pasterzy przed nimi jeszcze bardziej pogarszały opinię o tych zwierzętach, tworząc w ten sposób ich negatywny wizerunek.

Na podstawie zebranego materiału można wnioskować, że w potocznym rozumowaniu świata wilk postrzegany jest jedynie jako zwierzę drapieżne, niebezpieczne, fałszywe, przebiegłe, bezlitosne i niezwykle groźne. Nazwa wilk prawie we wszystkich przypadkach niesie wartościowanie negatywne, konotuje zagrożenie dla zwierząt dzikich, hodowlanych, a nawet dla ludzi. Wnioski te są interesujące z uwagi na to, że choć w języku potocznym przeważa negatywny obraz wilka: *Trudno sadzać wilka na barana, jak jest syty* 'krnąbrnego człowieka nie da się zmienić, nigdy nie będzie miły', *Kto się wilkiem urodził, ten lisem być nie może; Wilk zmienia sierść, ale nie zmienia natury* 'zły człowiek pozostanie złym', cenione jest jednak jego dążenie do życia na wolności: *Wilk, niech jak wilk żyje, w lisią skórę się nie kryje, Ciągnie wilka do lasu; Natura ciągnie wilka do lasu* oraz jego niezależność: *Bierze wilk i liczone.* Pozytywnie oceniana jest jego siła i zgodność w relacjach w

stadzie: *Wilk wilka nie szczuje; Wilk z wilkami żyje; Wilk wilka chwali; Już to głód, gdy wilk wilka kąsa.*

Frazeologizmy i przysłowia utrwaliły wiarę w to, że zło prędzej czy później będzie ukarane, każdego spotka kara za złe uczynki: *Nosił wilk razy kilka, ponieśli i wilka; Nie za to przecie wilka biją, że szary, lecz za to, że owce zjadł; Do czasu wilk owce dusi; Wilk na starość pokutuje.* Chociaż nazwa wilk konotuje samo zło, to zachowanie zwierzęcia o tej nazwie jest usprawiedliwiane: *Weźmie się wilk do człowieka, jak mu w lesie głód dopieka; Wilk morduje dla strawy, człowiek dla zabawy* (por. WYŻKIEWICZ-MAKSIMOW 2012: 208).

BIBLIOGRAFIA

- BAŃCZEROWSKI Janusz, 2013: Nazwy <niebo> i <świat> we frazeologii polskiej i węgierskiej. *Studia Slavica Sava-riensia* 1-2/ 86-93.
- BĄBA Stanisław, LIBEREK Jarosław, 2002: *Słownik frazeologiczny współczesnej polszczyzny*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- BRÜCKNER Aleksander, 1970: *Słownik etymologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- KŁOSIŃSKA Anna, SOBOL Elżbieta, STANKIEWICZ Anna, 2005: *Wielki słownik frazeologiczny PWN z przysłowiami*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- KOŁODZIEJCZYK Marta, 2010: Na marginesie badań poznawczej frazeologii. *Kwartalnik Językoznawczy* 1/12-25.
- KOPALIŃSKI Władysław, 2003: *Słownik mitów i tradycji kultury*. Warszawa: Oficyna Wydawnicza Rytm.
- KRZYŻANOWSKI Julian, 1972: *Nowa księga przysłów i wyrażeń przysłowiowych polskich*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- MASŁOCHA Dorota, 2002: Obraz wilka w Trylogii Henryka Sienkiewicza. *Acta Universitatis Lodzianensis. Folia Linguistica* 42/ 75-88.

- NOWAKOWSKA Alicja, 2003: Człowiek jak zwierzę. Sfrazeologizowane porównania doczasownikowe na podstawie Słownika frazeologicznego języka polskiego. *Acta Universitatis Wratislaviensis No 2530. Język a Kultura* 15/ 98-102.
- PAJDZIŃSKA Anna, 2001: My to znaczy...: z badań językowego obrazu świata. *Teksty drugie: teoria literatury, krytyka, interpretacja* 1 (66) 33-53.
- RAK Maciej, 2007: *Językowo-kulturowy obraz zwierząt utrwalony w animalistycznej frazeologii gwar Gór Świętokrzyskich i Podtatrza*. Kraków.
- SKORUPKA Stanisław, 1977: *Słownik frazeologiczny języka polskiego*. Warszawa: Wiedza Powszechna.
- SOJKA-MASZTELARZ Helena, 2010: O inwektywach zwierzęcych w języku polskim. *Acta Universitatis Wratislaviensis No 3225. Kształcenie Językowe* 8 (18)/ 11-24.
- TOKARSKI Ryszard, 2001. Słownictwo jako interpretacja świata. *Współczesny język polski*, Lublin: UMCS, 343-371.
- WYŹKIEWICZ-MAKSIMOW Regina, 2012: *Językowy obraz człowieka – charakter i osobowość w paremiologii polskiej, serbskiej i chorwackiej*. Gdańsk: Uniwersytet Gdański.

Źródła internetowe

<https://etymologicznamenazeria.wordpress.com/2016/06/02/nie-taki-wilk-straszny-jak-go-nazywaja/>